

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Machvmetis Saracenorum principis, eiusque Svccessorvm
Vitae, Doctrina, Ac Ipse Alcoran**

Bibliander, Theodor

[Basileae], März 1550

VD16 VD16 K 2586

Iacobi Sadoleti episcopi Carpentoractis de regno Hungariæ ab hostibus,
Turcis oppresso & capto, Homilia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97854](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97854)

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CAR
PENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB
hostibus Turcis oppresso & capto.

H O M I L I A.

AGNO & intolerabili dolore afficior, fratres charissimi, ex his iam penè assiduis incommodis & detrimentis, quibus Christiana conficitur & laceratur respublica. Nec uerò aliter uobis usu uenire intelligo. Sed ætas mea exacta iam, & præcipitans, ususq; rerum multarū, in quibus diu sum penitusq; uersatus, me plus aliquāto, quàm pars uirilis postulat, non solum præsentia mala hæc dolere, quæ longe antè impendētia uideram, sed etiam futura pertimescere semper cogit: ut dolor meus cum metu & timore deteriorum rerum semper cōiunctus grauioribus mihi profectò, q̄ cuiquā uestrūm animi curas afferre, & sollicitudines debeat. Et tamen paulo antè cum recitarentur ex Germania literæ, quæ regnum Vngariæ totū delatum in hostium potestatem, nostrorū exercitus occisione occisos, uexas & perditas ceteriores prouincias, Pestum & Budam²⁰ urbes loco manuq; munitas, arces regni illius, quæ propinquæ Austriæ & propter uicinitatis situsq; opportunitatem, tanquā uestibulū Germaniæ, propugnacula Italiæ semper habitæ sunt, ab hostibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi ego gemitus & dolores uestros, uosq; propè æquè, atq; ego eram, perculos, atq; afflictos illo aduerso nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eisdē literis subiuncta erant uobis legerentur, quòd maximas cædes ubiq; Christianorum esse factas, nulli neq; ætati, neq; sexui crudelitatem hostium pepercisse, terram coopertam corporibus interfectorum, flumina sanguine multo cruenta fluxisse cōstabat: quis tū fuit uestrūm, qui in tanta coniuncti nobis & religione & legibus Christiani generis strage lachrymas tenere posset? Quis non defleuit sociorū casum? Quis se dolore nō abiecit? Nec uerò quisquā, opinor, ex nobis in domestico funere, quam charissimo pignore orbatas, tantum unq; mœstitiæ luctusq; suscepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis casum hunc reipublicæ, & ueluti funus prosequuti sumus. Laudo pietatē uestram, fratres dilectissimi, humanitatē probo, charitatē agnosco. Quòd enim calamitate fratrum uestrorū tanquā uestra cōmouemini, magno mihi ea res argumento est, uos laturos fuisse miseris illis atq; indigentibus opem, si facultas affuisset, quos ab immanissimis hostibus crudeliter absumptos tātōpere doletis. Nam quòd illi fratres fuerint uestri, sintq; reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadē matre ecclesia in hanc cœlestē uobiscū unā cognationis necessitudinem geniti sunt & pcreati, ne dubitatis quidē. Quotiēns enim cunq; Dominica à nobis pfertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credētibus solennis & quotidianus est) paterq; noster Deus inuocatur & poscitur, totiēns fratrum nostrorū qui ubiq; gentiū eundē Deū patrem agnoscunt, facimus mentionem. Quos si uerè, si iure, si sanctiore etiā quàm hæc mortalis et terrena sit, generis necessitudine fratres appellamus, fraternam itē iurē beneuolentia & uolūtate cōplectimur. Atq; horū ò misera & calamitosa tēpora, in quæ nos deuenimus: horū inquā Dei filiorū fratrumq; IESV Christi & nostrorū genus quondā per-

Pestum.
Buda.

Dominica oratio.

amplum

amplum, & frequentissima cognatio, omneis propè terras, maria omnia obti-
 nebat, tū cū diffusa toto orbe terrarū cunctis in gētibus deo gratias agebat,
 hymnosq; & laudes catholica cōcinebat Ecclesia, post locis undiq; & regio-
 nibus expulsi, patrijsq; sedibus extorres abire coacti, paulatim primò, dein-
 de precipitatus, ad extremū Africa Asiaq; amissis, omnibusq; puincijs, que
 trans mare sunt, inter dissensiones nostras à Turca occupatis, angulū Euro-
 pæ nō maximū tenebamus: cū eadē ira Dei & amētia nostra nobis aduersan-
 te, ex eo ipso iā extrudimur. Quis em̄ nō uideat nostris munitionib; iā effra-
 ctis, patefactum esse hac oppressiōe Vngariæ hostibus barbaris aditū ad for-
 10 tunas nostras omneis corripiendas, sanguinemq; Christianorū fundendū at-
 que exorbendū: quē illi tanta cum auiditate semper sitiunt, ut saturari eo nū-
 q̄ nec expleri possint? Atq; hæc eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt,
 q̄d cum uirtute, si per nostras dissensiones & discordias liceat, superiores si-
 mus, amentia & cæcitate animi reddimur inferiores. Inferiores dico: iam nō
 est uerbi huius reb; ipsi cōgruens & apta significatio. Illi enim inferiores uo-
 cādī sunt, qui cū certent, cū repugnent, cū resistant, uincuntur tamē uel aduer-
 satorū uel, uel aliquo calamitatis casu. Nos sine certamine traditi hostiū libi-
 dīni & crudelitati sumus, & qui, si uellemus, tanq; aduersus sceminas uiri esse
 possemus, ceu pecudes sumus ad impetū luporū, piecti atq; expositi, destitu-
 20 ti à pastorib; nostris, quos ipsorū propria studia, acerbaq; inter se odia in par-
 tes diuersas trahūt: nulla aut, uel nō ea q̄ deceret ipsis cōmissi gregis cura be-
 neuolentiaq; attingit. Si quidē bonus pastor, quemadmodū est à domino in
 euangelio demonstratū, nō & ipse pascit fructū & incrementis gregis, & lupos
 nō arcet populari conantes gregem: sed ut salutē ouium suarū tueat & custo-
 diat, offert in discrimē suā. Quod nō modò nostri humani pastores nō faciūt
 sed q̄d multo grauius & perniciosius nobis est, ab ipso quoq; Deo summo
 omniū pastore & duce neglecti iam pridē & repudiati sumus, q̄d grauē eius
 irā offensionemq; aduersum nos, nostra innumerabilia peccata cōcitauerūt.
 An nō perspicua omnibus & manifesta est Dei offensio? Quis dubitate hac
 30 qui dē de re potest: quis aliud sentire? Hostis adest in foribus, atq; is hostis,
 qui cū sanguinis & prædæ uehementissimē sit appetēs, sanguine tamē nostro
 magis etiā quàm præda semper est delectatus. Is eadē & seruitutē omnib;
 nobis denunciat. Nihil audimus, nihil cōmouemur: iā intulit uim atq; arma,
 iā rescidit uallū manitionū nostrarū, iā intra nostra castra tabernaculaq; uer-
 sa: nos ab hac cogitatiōe penitus auerli sumus: inter nos litigamus, inter nos
 digladiamur: & dum magna prælia paruis de rebus inter nos conserimus, ad
 illud prælium, quo nostra salus & fortuna omnes in uniuersum periculum
 uocata sunt, minimē sumus attentī. Potest ne ex his obscura cuiquam esse
 40 ira contra nos, & inimica infestaq; uolūtas omnipotētis dei? Vnde enim, ob-
 secro, nobis hic stupor, hæc animi omīssio, hæc uecordia: nisi quia nō direxi-
 mus cor nostrū in deū, & nō cōiūximus cū eo spiritū nostrū, neq; posuimus
 in eo sp̄ nostrā, & in lege eius ambulare nolūimus, sumusq; ipsius beneficio
 rū oblitī, & ad iracundiā eū cōciuimus. Idcirco tradidit in captiuitatē uirtutē
 nostrā, & omneis nostros apparatus in manus inimici: cōsūpsit gladio popu-
 lū suū, & hereditatē suā repudiavit. Nō em̄ alijs, fratres, uerbis malorū nostro-
 rū uera ratio & causa, præsertimq; tātorū exprimēda nobis est, q̄ est à Prophe-
 ta ipso, & à scripturę sanctę oraculis expressa. Quos em̄ deus nō amat, ijs mē-
 tem & cōsiliū profectō adimit. Hęc porrò nobis adempta esse, quis nō intelli-
 gat: qui si præteritis malis detrimētisq; edocti, aliquādo tamē relipseremus
 si cogni-

*Inferiores qui
proprie.*

*Dei offensione
grassari in Chri-
stianos Turca.*

si cognitis hostis insidijs eiusque malitia & calliditate perspecta, qui sepe so-
 ciales nostras discordias occasione suarum rerum bene gerendarum aduersus nos
 purauit, qui incredibili ambitione inflammatus, inhiat orbis terre imperio, qui
 nostrum omne extinctum & perditum nomen cupit: ipsi quoque arma contra eum
 nostra & auxilia conferremus, animisque uis uirilibus, & consilium quo ualere so-
 lebamus, & uirtute qua longe sumus superiores, illius et malitiae opponere-
 mus, & ferocitati: placatoque in primis, quod maxime necesse est, Deo, quod expian-
 dis poenitentia ueteribus peccatis, nouaque & casta uita ad illius arbitrium & uolu-
 nate ineunda perfacile obtineremus, spes esset non modo nos impetum hostis
 barbari & crudelis a reliquis nostris urbibus, et agris propulsuros, sed ultrò in
 eius presidia & regna inuasuros, recuperadisque prouincijs & nationibus, quas a-
 misimus, ueterem unam dignitatem & amplitudinem maiorum nostrorum recuperatu-
 ros. Nunc quis nos amicitie non condonabit, & rationis lumine orbatos non agno-
 scet, claraque haec & certa indicia non constituet, alienati a nobis atque auersi pra-
 potētis Dei, illiusque diuinae dexteræ a nostra protectione amote? Cuius Dei alie
 natione etiam mentis nostrae alienatio sequitur: quod non modo nil dignum nobis,
 maioribusque nostris cogitamus, sed ne supremam quidem pestem, quae nobis im-
 minet, ultimumque excidium quod appropinquat, possumus rectis oculis conspici-
 ri. An est de reliquo exitio nostro nobis dubitandum? nosque ea tantummodo, quae
 male adhuc gesta sunt conquerimur, de futuris non pertimescimus? Imò uerò
 metus & expectatio malorum impeditum nos peius habet, quam dolor eorum quae iam
 perpepsi sumus. Id ad eum uos mecum unam considerate. Turca hostis superbus &
 uictoria ferrox, religioe impius, crudelitate barbarus, auarus imperij sui am-
 plian-di (si tamē id imperium, in quo unus omnino liber, & idē tyrannus est, ceteri
 extrema fortunae conditione sunt seruis) is nunc utraque Pannonia suae ditioni
 subiuncta, tot populis & prouincijs uno aduentu suo impetuque oppressis, & a
 Christiana consensioe diuulsis, oppida, arcesque eas uic cepit, ex quibus proximus il-
 li & prouinciae ad haec nostra interiora est progressus, ut & peruagari quae uelit, &
 excurrere quocumque libeat, sine metu & periculo rerum suarum, iam illi sit licitum. Est
 ne igitur quisque qui dubitet, quin hac opportunitate contra nos usurus, suarum
 que cursum uictoriarum continuaturus sit? Nemo profecto: non enim remittit
 ille quippiam, non procrastinat, non sinit effluere & praeteruolare occasiones:
 sed praesto est sepe uenientibus, & se offert. Quid ergo, cum iniecerit sese in ter-
 rum in nos: ut forsitan iam iniecit: nihil dum enim postea ex illis locis est allatum.
 Quos, quos ille inueniet ciuitatum nationumque consensum & conspirationes para-
 tas, ad obuiam eundum, resistendumque? Quam concordiam & prouidentiam
 principum, consulentium rebus communibus: Quas acies, manusque mi-
 litum, quos non solum animi fortitudo, sed pietas etiam erga patriam, aduersus
 impium hostem armarit atque erexerit? Nihil omnino horum, sed cuncta odij
 ciuilibus dissipata, factionibus perturbata, haesibus polluta, ignauis prauis
 ue consilijs contaminata & perditam, est reperturus: ut illi summa comoditas
 ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad resistendum reliqua ostendatur.
 Nam si resistendi consilium aut animus fuisset, in propugnaculis oportuit resisti.
 Nunc amissis illis, quanto maiore cum periculo debilitatas uires nostras hosti
 opponemus, qui integram obuiam ferre negleximus: quanquam nullum quidem pe-
 riculum desidia, & intestina nostra dissensione maius est. Utinam modo con-
 ueniremus, utinam consopita iam diu Christiani nominis uirtus, aliquando tamē
 depergisceret, principesque nostri, quibus data est in Christiano populo po-
 testas & moderatio, quae se essent digna, & suo nomini consentanea cogitare,
 aliter utrum

alterutrum nobis non deesset, ut aut uinceremus hostem ignauū suapte natura nostris dissensionibus felicem, non fortē: aut si à nobis esset Dei omnipotentis decreto hæc spes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honestè tamen, tanquā fortis in pugna uir, & sine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarum more dispulsi & errantes, sine opitione, sine certo signo, sic dilaniamur passim atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, sed etiam morientibus desit misericordia. Verùm quoniam queri quidem hisce de rebus possumus, opitulari autem & subsidio esse ruenti reip. nō possumus, quod ad id nobis non animus, sed fortuna opes nō

10 suppeditat: si quid autem autoritatis publicè in consulendo habuimus, id frustra iam aliquotiens & dicendo & scribendo sumus experti. Veniamus fratres charissimi ad ea solatia, & in periculis malisq; perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hostis acerbitas, nulla cōmutatio rerum, uisq; & inclinatio temporū potest eripere. Ad Deum enim nostrū, qui summū nobis bonū est, tutus semper nobis est, si uolumus, facilisq; receptus, nec nos deterreat, quod ille habitat altissimis in locis, nos in infimo mundo sumus positi: non enim tarditate corporum, sed uelocitate animorū illuc usq; per-

20 tendimus. Erenim posteaquā IESVS Christus summī filius patris, parq; ipse patri & natura & potestate Deus, ad nos deuenit, carnisq; nostræ fieri dignatus est particeps, quò suæ ipse diuinitatis nos quoq; uicissim compones efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati assueuit, & uiolenti illud atq; fortes rapere cœperunt: nec tamen ista uiolentia eò est requisita, ut oram, ambitumq; cœli, quasi urbis munitæ mœnia tormentis perumpamus, sed in dissoluēdis uinculis necessitudinum terrenarū, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis nostræ uitæ, quæ in terra altè fixa atq; defossa sunt, extrahendis ac refingendis, noua quædam & magna uis nobis necessariò est adhibenda: quam nos nec nosse, quo ex genere sit, nec suscipere & exequi quemadmodū oporteat, unquā potuissimus, nisi Christus idem nobis & exemplo semel fuisset ad percipiendam eius rei doctrinam, & esset quotidie adiumento ad exercendā uirtutem. Quapropter fra-

30 tres, si uolumus (ut antè dixi) nosmetipsos, & bona omnia nostra in illum sublimem locū deportare possumus, quò neq; malum aliquod, nec flagellum inimici potest appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, causæ complures sunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: sed nos breuitatis causa paucis perstringemus. Humanæ causæ sunt, quamobrem nos cōueniat spes & rationes nostras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem consequamur. Parum ne nobis in utraq; parte ponderis esse uideatur, & momenti, cur & hæc quæ mala sunt relinquere, & illa quæ tanta

40 & tam expetenda bona sunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, si tamen bona appellanda sunt, quæ quo plura & maiora nos circumsistunt, hoc sumus angoribus animorum & solitudinū stimulis inquietiores. Igitur in his ecquid nam obsecro tanti est, ut id studio nostro & cura dignum sit iudicandum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & studia omnia nostra in ijs rebus constituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, usq; & consuetudine deprauata. Cum si rectè putare rationem totam, & naturam rei perscrutari uelimus, cōtrā nobis eueniat, quàm ut sibi persuaserat, & summam suarum rationū fecerat nostra cogitatio. Illa

enim ex his temporū & terræ bonis multas sibi paratas utilitates, egregias
 commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates spe percepe-
 rat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in
 molestias, in mœrores, in timores graues, & solitudines) nunquam tamē
 desistit inquirere anxie & laboriose, quo se nunquam fructuram intelligere
 non potest: ita & spe uana meliorum in posterum rerum, & tædio ac satie-
 tate præsentium frustrata & illusa uita nostra, antè præceptum ad occasum tru-
 ditur, quàm non modò potuerit reperire quod quærebat, sed etiam quàm
 iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; ille sapientissimus Regum, cui
 & sua uingenij atq; consilij, & in primis Dei omnipotentis donis omnia
 quæ optarat ad uoluntatem successerant, cum honores, imperium, regnum
 inter suos, famam autem & gloriam & præstantem autoritatem inter alie-
 nos, illas uidelicet nationes Orientis esset nactus, cum agros præclare cul-
 tos & consitos parasset, magnificè & splendide omnibus in locis ædificas-
 set, maximum auri pondus argentiq; congregasset, tum autem cætera quæ
 ad uoluptatē corporis, & ad lætitiā animi apta atq; idonea esse existiman-
 tur, haberet sibi per omneis propemodum ædium & uillarū suarum angu-
 los, perq; omnia horarum temporumq; momenta parata atq; disposita: in
 his tamen ipse, & alijs eiusdem modi singulis rebus commemorandis insi-
 stens, tanquam illusus à fortuna, & à spe sua destitutus, exclamat ubiq; ua-
 nitatem ista omnia esse: nec qualemcunq; uanitatē, sed quæ cæterarum
 omnium princeps uanitatū, & summa uanitas sit. Quod perinde est, ut si
 diceret, non esse uanum contemptum huiusmodi rerum, quarum studium
 & adeptio sit maxima uanitas. Quid in Euāgelio dominus, Luca attestan-
 te: non ne hominem illum optima ratione redarguit, qui ædificatis sibi cel-
 lis penarijs permultis, ijsq; omnium fructuum copia & uarietate repletis,
 cum in multos annos paratas sibi copias uitæ & commoditates uideret, au-
 sus est animo suo dicere, & suadere, ut gauderet nunc deniq; & lætaretur,
 quoniam haberet in posterum, quibus se perpetuò esset oblectaturus: ad
 quem mors eodem ferè momento: Stulte, inquit, hac nocte abs te anima
 tua repositur. Et sanè omnibus ferè hoc contingit, qui in terrenis bonis
 congregandis elaborāt, ut semper solliciti, semper anxij, ad omnia semper
 auido animo anhelantes, nusquam inueniant suarum sollicitudinū finem,
 exitum ue laborum, cum tamen semper inuenturos se sperent, donec mors
 improvisa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æstu, & cupidita-
 tum opprimat: uel stupenteis, & attonitos, tanquā beluas, & illo mortis ca-
 su amenteis factos, quod se fragiles esse, & ex moribundo genere ortos an-
 tea non cogitarant: uel si sensum & cogitationem conditionis suæ eo tem-
 pore retineant, tum maxime gementes & dolentes, uitam sibi eripi, cum re-
 bus suis planè constituendis nondum finem eum, quem sibi propositū ha-
 buerant, imposuissent. Sed sit hic fermè cunctorū communis error, & hu-
 mana deceptio: ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduersa,
 ex scripturis sanctis perspicue redarguta est, quod inter uanā spem futuro-
 rum bonorum, quæ scilicet terrena & mortalia sint, inanemq; fructum præ-
 sentium, quorum quotidianis sollicitudinibus, & molestiarū aculeis ama-
 ra plerunq; & irrequieta est possessio, portum nostrarum cogitationū tene-
 re non possumus. Quid: quod amore huiusmodi bonorum deprauati, atq;
 inducti, uera et sempiterna bona ueluti sponte, & data opera à nobis abali-
 enamus? Tantum ne hic quoq; potest error, & importuna nobis cæcitas
 animi

animi sic officit, ut certissimorum, maximorumque honorum, præ his quæ & leuita, & certe fugitiua sunt, nullam sæpenumero ducamus rationem: ut perpetuam nostram salutem, & felicitatem, breui & falsæ iucunditati posihabeamus? Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dignationis haberi cõuenire, propterea quòd eorum acquisitio laboriosa, custodia sollicita, possessio fugax, fructus nobis atque usus inutilis plerumque, & perniciosus sit. Atque hæc ita diximus, ut etiam illa si iure obtineantur à nobis, si sponte sua ad nos confluant, si sine iniuria, sine improbitate, sine conscientia damno sint nobis parata, non tamen magni facienda uideantur: propterea quòd
 10 aut bona ex se, & sua natura, non sunt Christianis hominibus quidam, quorum non est in his copijs beatitudo constituta: aut si quid habent in sese boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quæ ad commodum nostrum pertinent, ad aliorum autem incommoda subleuanda potius adhibentur. Ut uerò eis quoque appetendis, captandis auide, anxieque quoquomodo conquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec seruetur iusiurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum ratio habeatur: quis hanc tantam labem & perniciem honorum morum cum animo aduertit, non ipsa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis merito & iustissimè succensere? Miramur nomen Christianum pessum quotidie ire? Miramur
 20 hostibus nostris tantam uim, tantam prosperitatem, tam felices nostro detrimento atque exitio euentus procedere? Quid ista mirari oportet, cum omnium origo malorum euident & manifesta sit? Nempe quod iratus & inimicus nobis est Deus: nec sponte ille sua, quid enim magis est ab illius clementia & infinita bonitate alienum? sed maximis & grauissimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaque ut Assyrios ad excidium Iudæorum adduxit, sic exterminationi nostræ inuehit atque corroborat Turcas, genus hominum longè multoque quam Assyrijs, & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs qui aperte illi & sunt & semper fuere hostes, quam in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemque professi,
 30 omnia & fidei & amicitia iura prodimus, & uiolamus: idque aduersus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis subito potest, cuius forti potentia incuruantur & inclinantur omnia, nec nostram abiectiõnem imbecillitatemque respicimus, & sæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quarimus, quid causæ sit quòd uideatur Deus de nobis curam abiectiõnis, & nationes eas in quibus solis colitur & honoratur, ipsius nomen uastari, diripi, & in seruitutem redigi sinere. Qui est iste cultus atque honor? aut que Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod suum dicere possit? cum usurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerum id magis ad confirmationem improbitatis nostræ, quam ad uenerationem diuinitatis suæ: atque ut ipsemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem nostrum longè sit ab eo. Quod ita esse, iam mihi omnes concedatis est necesse. Est ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusque idem & uehementius inculcarit, quam ut diligeremus inter nos, ut inuicem quisque alterius onera ferremus, ut essemus erga proximum & humanitate & beneficentia misericordes, & mites? Quid ergo? (respõdeat quicumque uult) Pareatur ne Deo, ista præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obscurum est, credo, Carpentora censes mei. Sic enim agam nunc uobiscum, ut de uitijs eis, & peccatis, quæ generi & ordini uestro familiariora sunt, commemorandum putem: non adsunt principes uiri in præsentia, non reges, non Pontifices,
 46

*Calamitatum
 huius seculi causa
 qua.*

non factiosi & nobiles, non militares homines, non illustres artes scientiasque professi: quibus, si adessent, alia, & alterius modi adhibenda esset oratio. uobiscum loquor, quos tanquam diligens pastor cupio in uiam errantes reducere, & a Christo Domino disiunctos, ad Christum rursus adiungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam laedam bonum, sed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis sapientiae est, & corrigendae uitae studium) quatenus nobis a Deo conceditur, inseram atque insciam. Obscurum ne cuiquam & dubium esse potest, quid agatur in hoc quotidiano inter se hominum commercio, in hac infida societate uitae: quae alternis opibus suppeditata, et adiuta fide-
 10
 li & mutua charitate, sicut imperat Dominus, munita esse debebat: non ne omne penes omnium studium in eo nunc consumitur, ut circumueniendo proximo, quaestui quisque suo, & iniusto lucro deseruiat: emuntur, uenduntur, contrahuntur quotidie res, syngraphae conficiuntur, iudicia exercentur, lites intenduntur, ubique Deus, ubique iusiurandum, ubique pactio, ubique promissio: est ne in hisce rebus fidei iam usquam, & ueritati, & iustitiae, & religioni locus? parum ne cogitamus, quid nam agimus: aut si ea res, & animi nostri intestina malitia, menti nostrae est proposita, Deum ita despectimus, ut illi uolentes, & prudentes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias? Mitto nunc caetera communis uitae delicta, desidias, libidines, luxus, aemulationes, iracundias, & quae sunt eiusdem modi: quae etsi uitia, ac peccata grauiora sunt, eodemque in genere improbitatis uersantur, tamen faciliores habent, quam auaritia, ad Deum rursus receptus. Auaritia maxime una est, quae tanquam tetra quaedam, horribilisque pestis, dissipat omnem bonum morem, humanaeque uitae societatem disturbat, & depopulatur: quorumque in animum inuasit, arcemque in eis obrinuit mentis atque consilij, eos illa statim e familia Dei ereptos, atque abstractos in seruitutem Sathanae mancipat. Est enim auaritia, ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum seruitus. Egregium sane fructum fert hominibus auaritia, ut qui a Domino Deo pacem, salutem, uitam, felicitatemque & precamur & optamus, eaque unius
 30
 illius dono obtineri a nobis posse cognoscimus, nec tam in terris haec quae mortalia sunt, sed illa coelestia & sempiterna, iidem ad aureum alium dominum transfugientes, oppositum e regione omnipotenti Deo, supplicesque illi facti, mortem & perniciem ab eo, animique turbam & tumultum, totiusque uitae miseriam precibus impetramus: nec solum haec in hac ut habeamus uita, in qua tamen miseris finem mors quandoque imponit: uerum & in altera, ubi nulla unquam summam infelicitatis & miserimam calamitatis datur intercapedo. An non hoc experimini quod dicit in uobis, Fratres: Vos ego appello, si qui forte adestis, in quibus maius aliquanto, quam oporteret, insit pecuniae studium. Vos enim ego parturio in Christo, & in eodem Christo sanos & ualentes cupio parere. Nonne inquam sentitis, quam acres habeat stimulos, & quam animum uehementer fodicit iste lucri amor, usque eodem quidem, ut quiescere animum non sinat, turbasque omnium intus concitet cupiditatum? quibus quidem in eo dominantibus non pax, non ratio, non rectus mentis usus habere ibidem locum potest, non uirtus, non libertas, non consilij constantia. Atqui ad animum sic affectum, tanquam in domum seditionibus & turbis agitatum, nequaquam pacis author ingreditur Christus. neque uero ipse habere aditum eodem potest, ubi eum mens non recipit, sordidis alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt, quoniam

Circumueniendo proximo omnes iam studere.

Auaritia peffis.

quoniam pecuniæ & syngrapharum & litium tinnitibus obstrepuntur: In
 qua non nominat, nisi cum inaudito quodam & prorsus nefario scelere, ca
 ptandi lucri causa, facere eum illa uult suæ fraudis & perfidiæ adstipulato
 rem & testem. O miseris nos: eo ne usq; amentis et impietatis processum
 est, ut quo mendacijs nostris fidem astruamus, Deum saepe testem scelera
 ta mente faciamus? Falsitas ergo imperabit ueritati, Christianis homini
 bus authoribus, & Sathanas leges imponet Deo? In primis, quæ Moyli à
 Deo data sunt, præceptis illud propè est primarium, quo uetatur nomen
 Dei nostri irrita & ludicra appellatione expromere. In quo præcepto id
 10 spectatum est, ut ne nimium crebra & familiari commemoratione illud ui
 lius factū, minus sanctum & uenerabile ad aures hominū accideret. Nos,
 quod sine causa facere prohibiti sumus, ob eam causam faciemus potissi
 mum, ut mendacia nostra iureiurādo fulciantes, proximo nostro fraudi &
 & detrimento simus? Quid tandē ut efficiamus, aut quod est extremum &
 ultimū nostrarū tantarū contentionū & laborum? Nempe ut & ipsi terræ
 cōmodis, & corporis iucunditatibus largius perfruamur, & liberis nostris
 quamplurimum relinquamus. Potest ne quisquā male partis bene frui? aut
 in animo sibi ipsi implacato & discorde, soluta & pura huiusmodi bonorū
 20 delectatio inesse? Liberis autē nostris non ne eam certiorē hereditatē trās
 mittimus, qua ipsos in eadē cupiditate et malo more nobis instituiimus simi
 les, quā qua ædeis illis nostras & fundos relinquimus? Quæ tamen ipsa
 quoquo pacto nobis quæsitā sint, etiam per fas & honestā rationē, omnia
 iam animaduertere potestis, addicta esse uanitati. Turcæ ad sunt, impendēt,
 irruunt, una hac & recente equitatus sui excursionē Pannoniā utramq; sibi
 30 subiecerunt, treis trans Danubiū uno tempore prouincias, Dacorūq; illas
 gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant distributæ, in suā redege
 runt potestate: non quiescunt, nō desistunt, nō defatigantur, ardent cupidi
 tate omnia corripienti: terribiles sunt crudelitate, feroces uictoria. Itaq; re
 liquis populis, orisq; Italiæ & Germaniæ exitium clademq; minantur: nos
 ad eos arcēdos et propulsandos, propter intestinas nostras discordias, pro
 pterq; illā infelicē & cæcam dementiā, quæ nobis ex ira Dei & ex peccatis
 nostris inuecta est, minimē sumus idonei. Quā eos diu putamus ab his
 locis abfuturos? quā nō celeriter aduolatuross? ut nos quoq; sedibus no
 40 stris & fortunis euertant, qui plus una æstate proxima terrarū et nationum
 uincendo, uastando, urendoq; obierunt, quā quantū inter ipsos nunc &
 inter nos sit interiectū: longiora spacia cū exercitu maximo, quippe centū
 et quinquaginta millibus equitū, trecentis peditū peruolauerūt, quā sint
 ea quibus sumus ab illis separati atque disiuncti: ut confidere nemo possit,
 hanc diu pestem & perniciem à nobis abfuturam, qua orbis terræ iam ferē
 oppressus est. At sunt urbes & oppida munita in medio, quæ uim illorum
 sustineant. Hæc ratio fratres, hæc falsa opinio omneis penē gentes & Chri
 stianas nationes opportunas hosti ad subigendū præbuit. dum enim una
 quæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante se esset pe
 riculo obiecta, spem suam ponit: dumq; illius præsidio se existimat tutam,
 nec coire cum ea belli & fortunæ societatem curat, deinceps singulæ sunt
 in seruitutem excidiumq; arreptæ. Quin mihi uehemēter ut reformidem,
 in mentem uenit, cernenti præsertim & agnoscenti Christianæ reipublicæ
 statum, quæ domesticis uulneribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, &
 haurire spiritū liberioris cœli potest, ne paucos ad annos (quod tu, ô bone
 00 3 Deus,

Nomen Dei
 non faciendum
 irritum.

Pannonia utra
 que iam Tur
 cæ subiecta.

Future calamitatis omen.

Deus, obrue quæso, & detestare meum omen) ex his exturbati atque eie-
 cti locis, & in ultimas aliquas terras, qui Turcarum & Barbarorum mos
 est, transire iussi, patrias hæc sedes & auitos lares nostros harenis aut pa-
 ludibus commutare cogamur, quicumq; tamen crudelissimæ hostium cæ-
 di superuerimus: quanquam qui tunc morientur, multo erunt fortuna-
 tiores. Sed uos, uos inquam appello Carpentoraçtenses mei, mea cura-
 tio, meus dilectus grex, quando nostra non est medendi his malis, illisq;
 obuiam eundi potestas: quorum autem ea est, ij aut non intelligunt quid
 mali ipsis & periculi immineat, aut certè negligunt: cuius oscitantia per-
 niciosaq; negligentia magna olim ab eis & peracerba certè exigeretur ra-
 tio. Quando ergo hæc nostræ potestatis non sunt, nec cunctorum saluti
 & publicæ incolumitati consulere possumus, nostræ saltem consulamus.
 Est autem illud consilium primum optimum, ut ne tantum in his terrenis
 bonis operæ studijq; ponamus, quorū amor nos facit, ut animo simus sem-
 per irrequieto et sollicito, ut timoribus, ut mœroribus, ut doloribus omni-
 bus pateamus, quæ etiam si nobis bona propria esse possent, non tamen
 essent tanti, ut præ illorum commodis, quæ omnia extra nos sunt, & ad cor-
 pus nostrum forsitan nonnihil, ad nos quidem ipsos minimè certè perti-
 nent, tot nostros proprios intimosq; angores, tot animi molestias sollici-
 tudinesq; susciperemus. Nunc & incerta ipsa sunt, facileq; caduca, ac fra-
 gilia, & in id præsentis adducta discriminis, ut Turcis magis parata quam
 nobis, & hostibus potius quam liberis tradenda esse uideantur: quorum
 ab amore, & inconsulta cupiditate, si animum auellere & reglutinare stu-
 duerimus, continuò nobis CHRISTVS illucescet: continuò uerior illa
 uita cœlestis & sempiterna, magis erit nobis cordi: atq; horum bonorum
 (minimè quidem bonorum) adipiscendorum causa, si quid iniquè, impro-
 bè, fraudulenterq; egerimus, si quod patrauerimus facinus, si qua libidine,
 si quo turpi scelere fuerimus maculati atq; infecti, ueniet diuinitus in nos
 sancta illa & salutaris pœnitentia, quæ molliet pectus nostrum, omnesq;
 intimos animi recessus peragrabit, atque illinc euertet sordes, impietates,
 fraudes, nequitias, mundumq; in nobis Deo parabit domiciliū: quo qui-
 dem Deo humanissimè & clementissimè nostrum hospitium subeunte, dan-
 teq; nobis gratiæ & reconciliationis suæ dexteram, spei multo melioris &
 firmitioris latitiæ efficiemur compotes. Non tum nos ista terre bunt, quæ
 nunc anxios & miseros maiorem in modum habent: non ex aliorum tristi-
 bus euentis nostram propinquam calamitatē extimescemus: non audien-
 dis crudelissimi hostis cædibus & stragibus, quas ille in fratribus nostris,
 populis CHRISTI uidelicet quotidie facit, animo ipsi consternabimur.
 Est omnino quidam dolor ex fratrum nostrorum incōmodis intestinus in no-
 bis, quæ charitas Christiana non sinit nos eijcere: sed ut aliorum calamitati
 bus indoleamus, nostrarum certè erimus securi. quod enim amitti à nobis
 possit, quod ue nobis eripi, nihil admodum erit, in quod ius habeat fortu-
 na & potestatem. Itaq; cum diuino Psalte alacres concinemus: De ærumna
 mea inuocauit Dominum, & exaudiuit me Deus: Dominus mihi adiutor,
 nō timebo quicquid faciat mihi homo: Dominus mihi adiutor, & ego de-
 spiciam inimicos meos. Deum enim nobiscum habentes, fratres charissi-
 mi, facile inimicorum impetus ferocitatesq; contemnemus, à quibus nul-
 lum præsertim esse potest nostris certissimis uerissimisq; bonis periculum.
 Etenim attollite, quæso, oculos in cœlum, contemplantini & considerate
 patriam

Pœnitentia.

patriam illam, quam ita oculis nostris & mentibus ingerit atq; offert Deus ut uideatur uix spacium dare nobis uelle, aliorum uersum curas & cogitationes nostras conuertendi. Hanc nobis sedem fortunarum omnium nostrarum, hoc regnum proprium atq; perpetuum promittit CHRISTVS, quò nobis iter atq; aditum non hostium equitatus, quamuis innumerabilis, non insidiarum ullarum, non aperta aliqua uis potest intercludere. Vt enim in libertate dici solet, neminem posse amittere libertatem, nisi qui ipse author factus sit: sic regnum coeleste nemini potest eripi, qui non ipse sit suarum tantarum iacturarum calamitatumq; assensus. Tanta fuit erga nos summi Dei benignitas, Dei erga nos
quanta benignitas.
¹ ut rem omnium pulcherrimam & maximam, in qua adipiscenda omnes nostrae prosperitates, omnes iucunditates, uita denique beata & immortalis nostra sita est, nostrae esse subiectam uoluerit potestati. Dedit enim nobis potestatem (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nomine filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognitionem coelestem summamq; tantae nobilitatis gloriam acquirendam necessarium & nobis, & ceteris omnibus est, ut credatur in nomine unigeniti filij Dei IESV Christi, sine quo omnis noster conatus in coelum perueniendi irritus & inanis est. Porro autem ita creditur (ne forte in uerbo quispiam uim sitam putet, solaq; credulitate arbitretur se satisfacere) ita inquam creditur, si in eo omnis spes
² nostra, non in his terrenis rebus mortalibusq; constituatur. Hoc si egerimus, in eumq; crediderimus toto animo & plena fide, quae maximè in amore coelestium consistit, despicientiaq; terrestrium, quotiescunq; aliquid sauum atq; atrox nobis nunciabitur, cuiusmodi ferè iam hauriunt quotidie & expectant aures nostrae, quotiens aut urbs nominis nostri ab hostibus excisa, aut populus abductus, aut trucidatus exercitus, aut nationes integrae prouinciaeq; oppressae huc perferentur, dolebimus quidem, ut dictum est: nec aliter poterit fieri: sumus enim omnes unius corporis membra. Sed tamen in luctu publicae calamitatis proprium paratum unusquisq; nostrum solatiu habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde conuersi: Et si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quamobrem expergiscere qui dormis, & exurge à mortuis (hoc est, à peccatis, quae ueram afferunt mortem) & lucebit tibi Christus, is qui tua causa ex Deo homo factus est, qui pro te crucem & mortem non recusauit, qui generis humani unicus in coelum est deductor. Lucebit autem is tibi, ut recto itinere tibi demonstrato, si monitis eius parere uolueris, in illud coeleste domicilium te deducat. Nunc quidem etiam dum hic sumus iucundissima expectatione & spe illiusq; diuinæ uitæ, si pie, innocenter, Christianeq; uiuerimus, similitudine: postre quoq; ipsa & propria coeli possessione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quem pleriq; frustra pertimescimus, qui deberemus potius optare atq; deprecari, ut ex hac ærumnosa & calamitosa uita in illam pacatissimam & beatissimam quam primùm traduceremur. Quod quidem Deum immortalẽ rogo atq; oro, ut mihi, & uobis quo ipse statuerit tempore feliciter contingat, gratia & misericordia eiusdem Dei & seruatoris nostri IESV CHRISTI, qui cum Patre & Spiritu sancto uiuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Prognoma